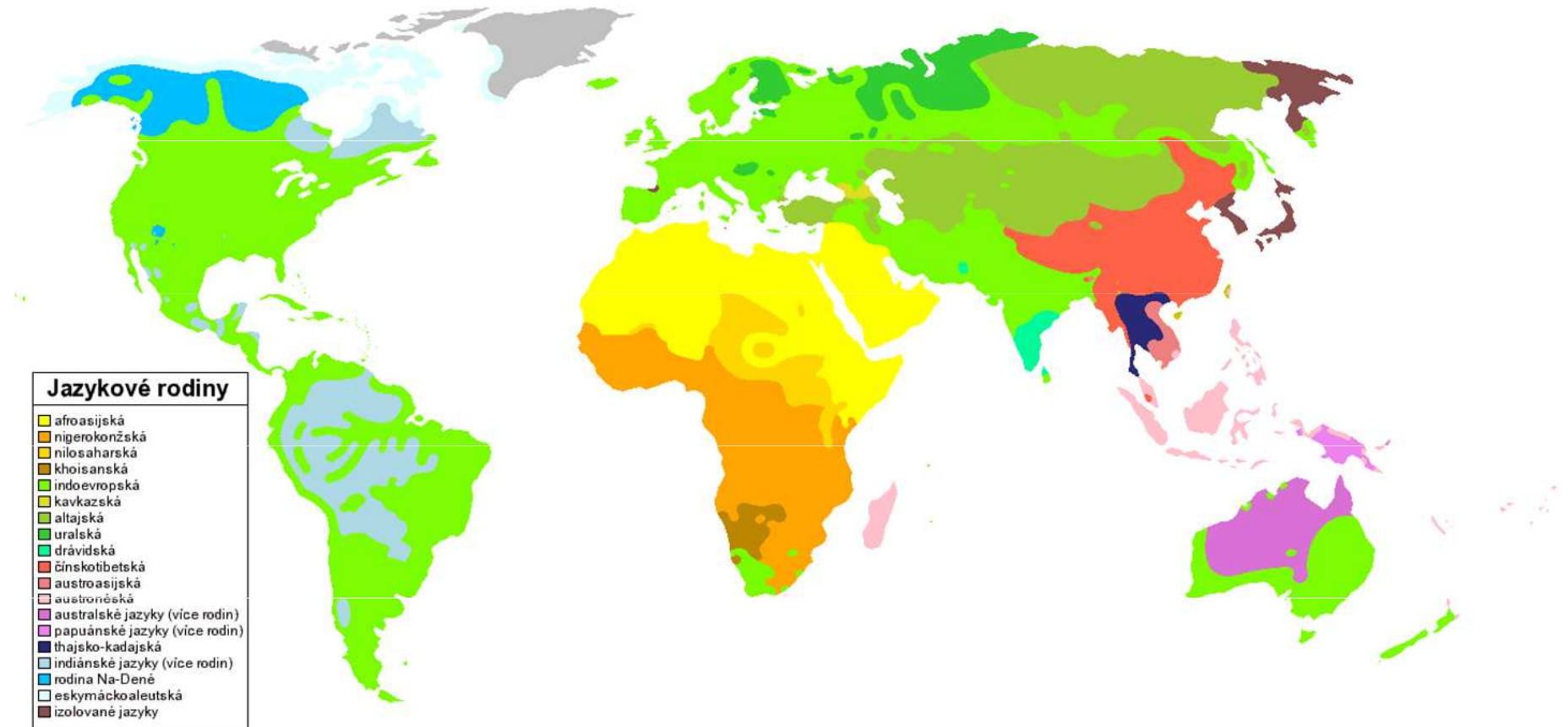

ROZMANITOST JAZYKŮ SVĚTA

Na světě existuje 6.909 živých jazyků, které patří do 53 jazykových rodin, 88 jazyků je izolovaných.

Jazyková rodina: Skupina vzájemně příbuzných jazyků, které se vyvinuly ze společného předka (např. indoevropská jazyková rodina)

Většina jazykových rodin se dělí na několik větví (např. slovanská, germánská nebo románská větev v rámci indoevropské rodiny)

Největší jazykové rodiny světa jsou:

- 1 Indoevropská - 2,8 miliardy
- 2 Sino-tibetská - 1,4 miliardy
- 3 Altajská (vč. japonštiny a korejštiny) – 550 milionů
- 4 Nigero-konžská 358 milionů
- 5 Austronéská - 349 milionů
- 6 Afroasijská - 340 milionů
- 7 Drávidská – 223 milionů

Jazyková fýla: uskupení několika vzájemně příbuzných jazykových rodin (např. papuánské jazyky)
Často jde spíše o hypotetickou skupinu (nostraické jazyky, dené-sino-kavkazské jazyky)

Izolovaný jazyk: jazyk, který nepatří k žádné jazykové rodině (např. baskičtina)

Mrtvý jazyk: byl používán v minulosti, ale nemá žádné rodilé mluvčí (např. sumerština, latina)

Revitalizace – obnova, znovuoživení mrtvého jazyka, často formou výuky

Jazyky Afriky

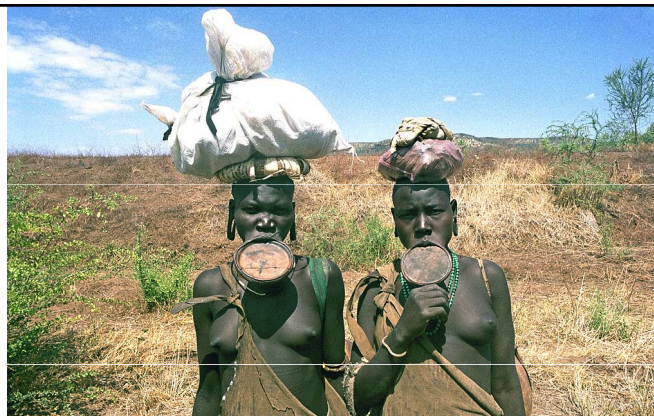
Lidstvo pochází z Afriky: obyvatelé Afriky jsou geneticky rozmanitější než obyvatelé zbytku světa

Jižně od Sahary tři jazykové rodiny:

- Khoisanská – nejstarší obyvatelé, jihozápad Afriky
- Nilo.saharská – severovýchod, pastevci
- Nigero-konžská – většina subsaharské Afriky

Severní Afrika: afroasijské jazyky

Madagaskar: austronéský jazyk (malgaština)

Khoisanské jazyky

Nejstarší obyvatelé Afriky, světlejší pleť než jiní Afričané, postupně vytlačeni do pouští
363.000 mluvčích: Jihozápad Afriky (Botswana, Namibie, zbytkově i v Tanzanii)

Lovci a sběrači (Sanové, Hadzapové) nebo pastevci (Khoikhoi neboli Namové)

Starší názvy: Sanům se říkalo Křováci, Khoikhoiům Hotentoti

K jejich umění patří skalní a jeskynní malby zvířat.

Jazyky jsou spíše izolující, rozlišují určitost, mívají duál

Mlaskavé hlásky: zvláštní typ souhlásek vytvořený mlasknutím

Např. jazyk khoikhoi má tyto mlaskavky: | (mlasknutí jazyka o horní řezáky)

|| (mlasknutí jazyka o dásěň na boku úst)

! (mlasknutí jazyka o dásěň vepředu nahoře)

‡ (mlasknutí jazyka o přední patro)

Mlaskavky přejaly i některé sousední nigero-konžské jazyky (zulu, xhosa, soto...)

Khoisanské jazyky tvoří tři větve: 1 kx'a (severní sanská, např. jazyk !kung)

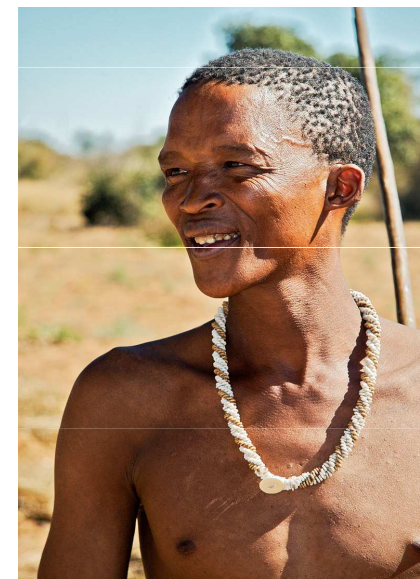
2 tuu (jižní sanská, např. jazyk ‡hua)

3 khoiská (např. jazyky khoikhoi, ču-kve)

Jen vzdáleně jsou ostatním příbuzné jazyky hadzapa a sandawa v Tanzanii

!kungská věta: dšau n‡ai 'ma ha da'abi ko mari „žena své dítě krmí kaší“

Žena kauzativum jíst své dítě lokativ kaše

Nilo-saharské jazyky

především v oblasti Sahelu (pás stepí a polopouští na jižním okraji Sahary), Súdán, Etiopie, Uganda
11 milionů mluvčích, často kočovní pastevci skotu (Dinkové, Nuerové, Masajové...)

Většinou mají tóny, užívají hlavně přípony, sloveso obvykle na konci věty, ale nilotské jazyky užívají spíše předpony a sloveso v nich bývá na začátku věty. Mnoho slov pro zbarvení krav a dalších zvířat.

Hlavní skupiny: Songhajština - kolem řeky Niger v Nigeru a Mali

Komaština – hranice Súdánu a Etiopie

Bertština (Gebeto) – severní Etiopie, chovají velbloudy

Kuliačtina (Ik) – severní Uganda, děti vychovávají jen prarodiče

Mabanština – Čad a Středoafriická rep.

Furské jazyky (darúrština) – západ Súdánu, Čad, muslimové

Saharské jazyky (tibuština, kanurijština) – jižní část Sahary

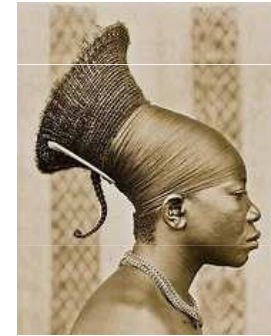
Středosúdánské jazyky (mangbetu) Jižní Súdán, Středoafriická republika

Východosúdánské jazyky: nubíjské (nubijština) – Súdán, jižní Egypt

Temein: v pohoří Nuba Hills v Jižním Súdánu

surma a mursi – jižní Etiopie, roztahování rtů

Nilotské (dinčtina, šilučtina, masajština) – podél Nilu

Ukázky vět: nubíjština: kám íw+gà kàb+i „velbloud žere čirok“

Velbloud čirok-ten jí+3. os

masajština: É-jét-á en-mouíti. „Vyndala to z hrnce ven.“

3. os+vyjmout+sg. ona+hrnec.

Nigero-konžské jazyky

Největší jazyková rodina Afriky a čtvrtá největší na světě: asi 1200 jazyků a 358 milionů mluvčích
Většina jazyků užívá hlavně předpony a má složitý systém jmenných tříd (10-30 „rodů“), shoda podmětu, přívlastku a přísudku v čísle a třídě/rodu, spíše flektivní jazyky, často mají tóny

Rozdělení: Kordofánské jazyky (katla, lafofa) – jihozápadní Súdán, pastevcí

Dogonské jazyky (dogonština) – jižní Mali, složitá kultura, uctívají hvězdu Sirius

Mandingské jazyky (bambarština, mandingština) – Mali, Senegal, Mauritánie

Idžoské jazyky (idžo, defaka) – jižní Nigérie (v ústí řeky Nigeru)

Atlantské jazyky (fulbština, wolofština) – Senegal, Burkina Faso, Mali, Guinea

Kruské jazyky (bété, ňabwa, dida) – Libérie, Sierra Leone, Pobřeží Slonoviny

Senufské jazyky (senufo) – Guinea, Burkina Faso, Pobřeží Slonoviny, výroba masek

Kvaské jazyky (jorubština, ibština, ašantština, eweština) – Ghana, Benin, Nigérie

Jazyky adamawa-gur (zande, gur) Kamerun, východní Nigérie, Středoafriická republika

Jazyky benue-kongo: džukun: severovýchodní Nigérie, dříve obětování krále

Cross riverské (např. efik): jihovýchodní Nigérie

Mabilské: východní Nigérie a Kamerun

Tiv-tarabské: (např. tivština) východní Nigérie

Bantuské: největší skupina jazyků Afriky jižně od Sahary

Východní (svahilština, kikujština, gandština, rwandština) -Keňa, Uganda

Střední (konžština, lingalština, mbundština, lubština) – Kongo, Angola

Jižní (šonština, zulština, xhoština, svazijština) -Zambie, Zimbabwe, JAR

Jihozápadní (čwanština, hererština) – Botswana, Namibie

Ukázka: svahilština sg.: Mtu mkubwa kwenda soko-ni pl.: Watu wakubwa wakwenda soko-ni

Člověk velký jde trh+lokativ

Lidé velcí jsou trh+lokativ

Afroasijské jazyky

وقد وهبوا عقلاً وضميراً وعليهم أن يعامل. لد جميع الناس أحراراً متساوين في الكرامة والحقوق

אבגדהוזהחטי
כדלמסנסע
פףצקרת

jihozápadní Asie, severní a severovýchodní Afrika, 340 milionů mluvčích, významná role v historii:

stará egyptština (hieroglyfy), akkadština (klínové písmo), féničtina, hebrejština a aramejština už mají hlásková písmena, posvátné texty: hebrejská Tóra (Starý zákon) – judaismus, křesťanství, arabský Korán – islám.

Význam slova nesou souhlásky, upřesňují ho samohlásky (to se odráží v písmech, samohlásky se dřív neznačily).

Kořen slova ze tří souhlásek. Doplňováním samohlásek se provádí skloňování, časování a odvozování nových slov.

arabský kořen k-t-b „psaní“: kitáb „kniha“, kutub „knihy“, kátib „spisovatel“, kuttáb „spisovatelé“, iaktubu „napsal“.

Jazyky většinou rozlišují mužský a ženský rod, určitost a dvě nebo tři čísla.

dělení: Berberské jazyky (kabylišťina, tuaregština) Maroko, Mauretánie, Tunisko, Alžírsko

Egyptské jazyky (staroegyptština a koptštin) mrtvé, koptština přežívá v liturgii

Čadské jazyky (např. hausa) Čad, Niger, severní Nigérie, některé jsou tonální

Kušitské jazyky (např. oromština, somálština) Etiopie, Eritrea, Somálsko, Keňa

Omotské jazyky (např. hamarština, ometština) u řeky Omo v jižní Etiopii

Semitské jazyky: východní (např. akkadština) mrtvé jazyky v Mezopotámii

západní (aramejština, hebrejština, arabština, maltština) - nejrozšířenější

jižní (amharština, tigriňština) – původně jižní Arábie, nyní Eritrea a sever Etiopie

Ukázky vět pro srovnání, zájmenný podmět není v arabštině vyjádřen:

Arabština: Jatam gamleh „Krmí svého velblouda“ jatamon gamalham „Oni krmí své velbloudy.“

krmit 3 os. velbloud+přivl. 3. os. sg krmti 3. os. pl. Velbloud přivl. 3. os. pl.

Hebrejština: Hoa bne at bét. „Postavil ten dům.“ Ham beno at betim „Postavili ty domy.“

On stavět 3. os. urč. dům

Oni stavět 3. os. pl. urč. dům+pl.

Jazyky Evropy

V Evropě převažují indoevropské jazyky. V Maďarsku a na severovýchodě se vyskytují uralské jazyky, na hranicích Evropy a Asie kavkazské jazyky.

Ve starověku existovalo v jižní Evropě několik neindoevropských, izolovaných jazyků: Etruština ve střední Itálii (možná původem z Malé Asie), mínóština na Krétě a iberština na Pyrenejském poloostrově. Všechny jsou mrtvé.

Jediný předindoevropský jazyk, který přežil, je baskičtina (euskara) v Baskicku na hranicích Francie a Španělska, asi příbuzná iberštině. Má 665.700 mluvčích.

Ve Španělsku dlouho potírána, od roku 1978 uznána jako regionální jazyk. .

Je to aglutinační jazyk, neexistuje shoda podmětu s přívlastkem, nežívá se sponové sloveso být. Určitý člen má podobu přípony, 14 pádů.

Ergativní stavba: podmět nepřechodné věty je v 1 pádě, ale u přechodné věty je v 1. pádě předmět, ale podmět má vlastní pád podobný akuzativu (4 pádu).

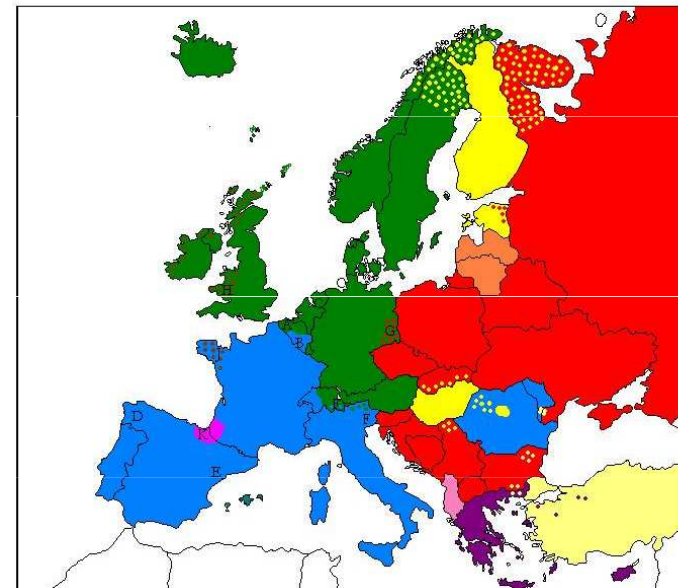
Ergativnost: Zaldi lo „kůň spí“ Neska-k zaldi ikusten du. „Dívka vidí koně“
kůň spát. Dívkou kůň viděný je.

Zaldi-k neska ikusten du. „Kůň vidí dívku“
Koněm dívka viděný je.

Baskický národní symbol je baret (rádiovka), národní dlo piperrada (pálivé lečo)

Pofrancouzštění potomci Basků jsou Gaskoňci

Jazykové složení obyvatel Evropy

Indoevropské jazyky

Největší jazyková rodina, 2,5 miliardy mluvčích, 245 jazyků, většina Evropy, jihozápadní a jižní Asie, od 16. stol. šíření do Ameriky (španělština, portugalština, angličtina), Afriky, Austrálie.

Vznik ve 5.-4. tisíciletí př. n. l. ve stepích Ukrajiny, jihu Ruska, odkud se bojovní indoevropští pastevci šířili na západ do Evropy a Malé Asie i na jih do Persie a Indie (Árjové).

jsou zpravidla flektivní (u některých však postupným vývojem flexe ustoupila nebo zanikla – angličtina, francouzština, perština).

Podstatná jména často rozlišují 2-3 rody, slovesa nejméně 3 časy

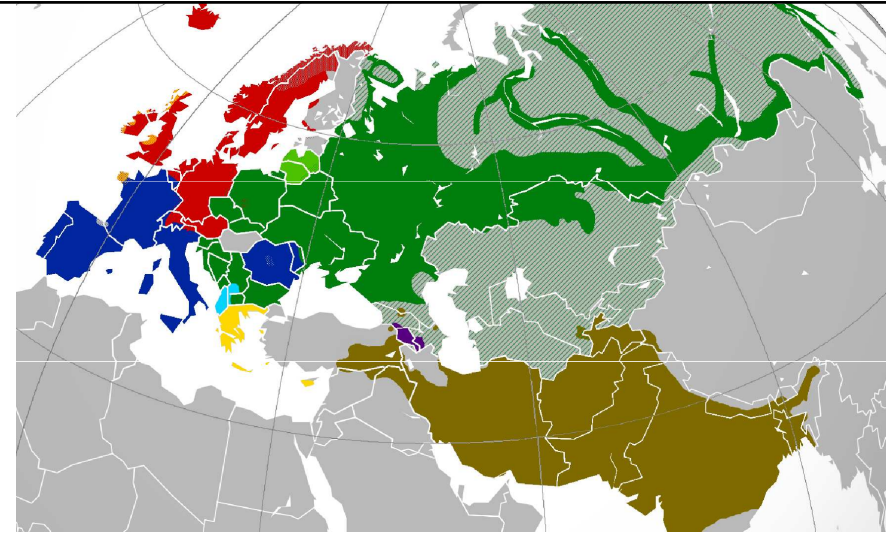
Mnohé jazyky mají složené (opisné) slovesné tvary s pomocnými slovesy, např. anglické He is doing, německé Ich habe gemacht, ale i perské man rafta istádam „já právě jdu“. Opisně se obvykle tvoří i futurum a kondicionál.

Od konce 18. stol. kdy sir Willam Jones objevil příbuznost indoevropských jazyků, probíhá výzkum, díky němuž byl zmapován vývoj indoevropských jazyků a byla rekonstruována podoba praindoevropštiny.

Příklad rekonstrukce: „husa“, sanskrtsky haṃsá, starořecky chén, latinsky anser, germánsky gans, staroirsky géis, litevsky žąsìs, staroslověnsky gusь – z toho se rekonstruuje praindoevropský tvar *ǵʰhéns

Indoevropské jazyky se dělí na dvě podskupiny satemové (slovanské, baltské, indoíránské, arménština, albánština) a kentumové (románské, germánské, keltské, řečtina, vymřelé anatolské a tocharské jazyky).

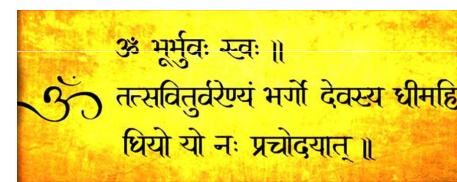
Praindoevropské měkčené (palatalizované) zadopatrové souhlásky (např. kj, gj) se u satemové skupiny změnily v sykavky, ale v kentumových jazycích ztvrdly v běžné zadopatrové souhlásky (k, g). Původní slovo *kjm̥tóm „sto“ se v satemových změnilo např. v perské satem, české sto, sanskrtské śata, litevské šimtas, v kentumových např. v latinské centum, keltské kant a (skrz Grimmův zákon o aspiraci) germánské khunda (z toho hundred).

Indoevropské jazyky - rozdělení

- Kentumové - Anatolské: od 18. stol. př. n. l. v Malé Asii, mrtvé (chetitština, lýdština, lýkština, kárština)
- Řecké: od 14. stol. př. n. l. stará řečtina, novořečtina a vymřelá stará makedonština
  - Tocharské: mrtvé, mluvilo se jimi ve starověku v západní Číně (Sin-t'iang)
  - Italické: od 7. stol. př. n. l. v Itálii (oskičtina, umberština, latina), od 2. stol. př. n. l. romanizace (sireni latiny po Středomoří) při vzniku Římské říše. Z místních variant latiny vznikly románské jazyky: portugalský, španělský, katalánský, francouzský, italský, retorománský, rumunský, moldavský
- Vymřelé: okcitánský (Provence), dalmatský (Chorvatsko).
- Keltské: od 6. stol. př. n. l. většina Evropy, vytlačeny latinou a germánskými jazyky, dělí se na p/b skupinu (onština a velština) a q/k skupinu (skotská gaelština, irština), rozdíly: „syn“ – velšsky mab, kotsky mac (jména typu McDonald), původně písmo ogham, později latinka.
  - Germánské: od 2. stol. runy, expanze za Stěhováním národů. Východní vymřely (gótština), žijí severní (norština, dánština, švédština, islandština) a západní (angličtina, němčina, holandština)
- Centumové: Balkánské: patřila sem vymřelá ilyrština, thráctina a dáctina, přežila jen albánština
Arménština: v Arménii, aglutinační jazyk, vlastní písmo aramejského původu.
Baltské: blízké slovanským, vymřelá pruština (Královec), přežily lotyšština, litevština
Slovanské: od 6. stol. se šířily z Ukrajiny na západ a jih. V 9. stol. staroslověnština (patřila k jižní skupině), dělí se na západní (čeština, slovenština, polština, lužická srbština), jižní (srbochorvatština, makedonština, bulharština) a východní (ruština, ukrajinština, běloruština)
- Indoíránské: od 13. stol. př. n. l. v Indii (sanskrt) a od 6. stol. př. n. l. v Persii (avesta)
- Moderní íránské (perština, paštunština, tádžičtina,), Írán, Afghánistán, Tádžikistán – arabské kurdština v Iráku, Turecku, a osetština na Kavkaze – potomek skytštiny
- dardské (kašmírština) a moderní indické (hindština, pandžábština, bengálština, maráthština. ina v Nepálu, sinhálština na Srí Lance a romština v různých částech Evropy)
- většinou používají písma odvozená ze sanskrtského

Uralské jazyky

Poměrně malá, ale důležitá jazyková rodina, 25 milionů mluvčích.

Pro typologickou podobnost (aglutinační typ, harmonie vokálů) se dříve uvažovalo o jejím vztahu k altajské rodině.

Harmonie vokálů: podle toho, jaké vokály (samohlásky) jsou ve slově, se mění tvar přípony, např. finsky talo „dům“ – talossa „doma, v domě“, ale kylä „vesnice“ – kylläsä „ve vesnici“

Další typické znaky: jména nemají rody, rozlišují mnoho pádů (finština a estonština 14, maďarština 23), užívají záložky

Uralská rodina se dělí na tři skupiny: ugrofinskou (největší), samojedskou a jukagirskou (obě malé, na Sibiři)

(postpozice) namísto předložek.
Ugrofinské: Ugrické: původně na západní Sibiři (dnes chantyjský a mansijský jazyk), Maďaři se odsud v 9. století přesunuli do Uherské nížiny, maďarštinu ovlivnily turkické a slovanské jazyky.

Fino-permské: Permské jazyky: komijština, permjačtina a udmurtština v oblasti Uralu

Volžské jazyky – marijština, modrvinština (nářečí erjza a mokša) v povodí Volhy

Sámština: má 11 dialektů (tři vymřelé), v severní Skandinávii (Laponsko) a poloostrově Kola (Rusko), Sámům se dříve říkalo Laponci, chov sobů, písně jojk.

Baltofinské jazyky: finština, karelština (u finské hranice v Rusku), estonština, vepština, Votština, ižorština – malé jazyky v severním Rusku, vymřelá livonština v Lotyšsku

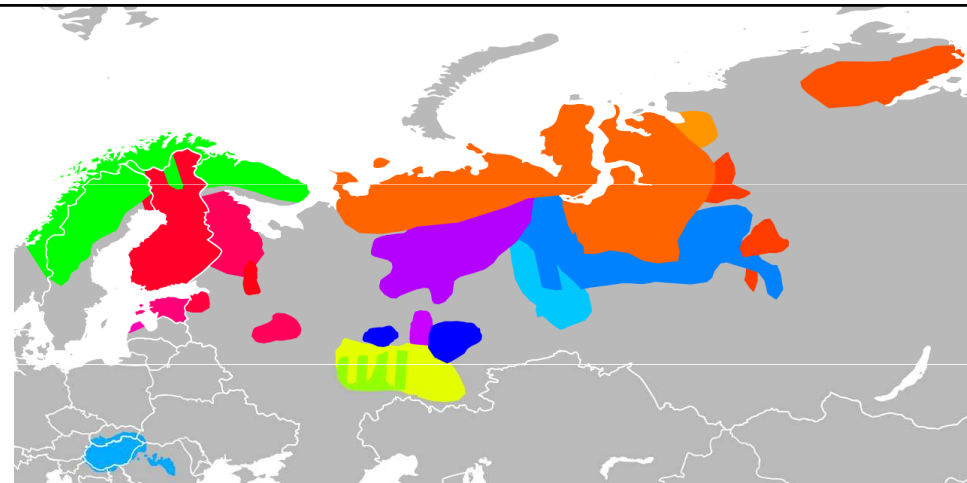
Samojedské: na Sibiři u Obu a Jeniseje, něnečtina (největší), enečtina, selkupština a nganasanština

Nencům se dříve říkalo Samoiedi, z toho i Samoied - plemeno psa chované Něnci

Pastevci sobů, šamanismus, stan čum podobný týpí

Jukagirské: dva malé, téměř vymřelé jazyky – odul a vadul na východní Sibiři u řeky Kolymy

Jejich příslušnost k uralské jazykové rodině není zcela jistá, obrázkové písmo tos.

Kavkazské jazyky

Svaz tří jazykových rodin, mají společné znaky, ač není jisté, zda jsou příbuzné. 38 jazyků, 7 milionů mluvčích. Velký počet souhlásek: ejektivní (abruptivní, se sevřením hlasivek), aspirované (s přídechem).

Hranice Evropy a Asie, zasahují sem jazyky altajské (ázerbájdžánština, tatarština) a indoevropské (ruština, arménština, osetština)

Kartvelské jazyky: tři jazyky v Gruzii – gruzínština, megrelština, svanština a čtvrtý v Turecku – lakština. Jsou aglutinační, nemají rody, Slova se složitými skupinami souhlásek, např. gruzínsky „*švabazmner*“, mravalžmner „na zdraví“.

Gruzínská věta: Šen kartuli ar ici-t. „Nemluvíš gruzínsky“
Ty gruzínština ne mluvit+2os.

Pontské jazyky – abcházská větev (abcházština a abazština v západní Gruzii a přilehlé části Ruska)
adygejská větev (adygejština, čerkeština a vymřelá ubychština – na ruské straně Kavkazu)
starověká chattština v Malé Asii (3.-2. tisíciletí př. n. l., před příchodem Chetitů)
Mají mnoho souhlásek (ubychština 80), ale nejvýš 3 samohlásky, rozlišují rody, ergativní věty
Složitě souhláskové skupiny: abcházsky šj žbzija „dobré ráno“, is zd rdzom „já nevím“

Východokavkazské jazyky – Nachské: čečenština, ingušština (Rusko) a bacbijština (severní Gruzie). Nejsou ergativní, šest jmenných rodů (tříd), větší počet samohlásek, ovlivněné turkickými jazyky.

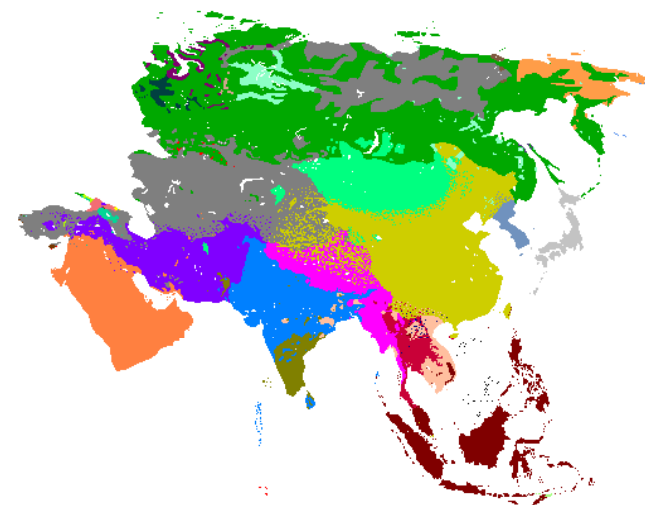
Avarské: avarština, didojština a 12 malých jazyků - severní Dagestán
Lezginické: lezginština, tabasaránština, udština, cachurština – Dagestán, Ázerbájdžán
darginština a lakština (hory Dagestánu), chinalugština (severní Ázerbájdžán)
Patřily sem i starověké jazyky Churritů (říše Mitanni) a Urartů (v Arménii)

Jazyky Asie

Asie je největší a nejlidnatější kontinent, jazykově pestřejší než Evropa a Afrika.

- Na jihozápadě afroasijské a indoevropské, na severozápadě uralské jazyky
- V severní a střední Asii altajské jazyky, jim příbuzné jsou korejština a japonština
Na severovýchodě Sibiře čukotsko-kamčatské jazyky
- Východní Asie: sino-tibetské jazyky, jižněji rodiny hmong-mien a thaj.kadai
- Na jihu Indického subkontinentu a Srí Lance se vyskytují drávidské jazyky
- Pevninu jihovýchodní Asie pokrývají austroasijské a ostrovy včetně Oceánie austronéské jazyky.
- Také v Asii existují izolované jazyky: burušaskí (hunza), aglutinační a ergativní jazyk z hor Hindúkuš v severním Pákistánu, snad vzdáleně příbuzný kavkazským jazykům, má 112.000 mluvčích,
- nivchština se sotva 400 mluvčích na ostrově Sachalinu na východní Sibiři, její zvláštností je 34 řad základních číslovek od jedné do pěti podle typu počítaných věcí.
- Téměř vymřelá je sousední, ale nepříbuzná ainuština z ostrovů Sachalin a Hokkaidó.
- Rovněž téměř vymřelá a málo prozkoumaná je kusundština v džungli jižního Nepálu
- Izolovaný mrtvý jazyk je sumerština, nejstarší písemně zaznamenaný lidský jazyk (klínové písmo), asi ergativní a tonální, postupně (po roce 1800 př. n. l.) ji převrstvily afroasijské jazyky (akkadština), někdy se spojuje s kavkazskými nebo sino-tibetskými jazyky. Dvojazyčné sumersko-akkadské texty.

Drávidské jazyky

263 milionů mluvčích – jižní polovina Indie, Srí Lanka, ostrůvky v Pákistánu a východní Indii

Předkové Drávidů přišli ze severovýchodu asi před 6. tisíci lety, příbuzná jim byla asi i elamština, starověký jazyk v jižním Íránu ve 3. a 2. tis. př. n. l.

Drávidům se připisuje Harappská (Protoindická) kultura, 2600-1800 př. n. l., pokročilá civilizace v povodí řeky Indus, jazyk zatím nejistý, jejich písmo nebylo rozlušeno.

aglutinační jazyky (užívají sufixy), vlastní písma odvozená od sanskrtského, Rozlišují běžné a exkluzivní „my“. Tamilsky nám „my“ / námgal „my a oni (ale ne ty/vy)“

Tři rody – mužský, ženský (pro lidi, bohy) a „nižší“ (věci, zvířata i slovo „dítě“, tamilsky kulantai).

Echo words: slovo ozvěna, (něco a tak dále), např. mésej késej (stůl a jiný nábytek), panam kinam (peníze a tak dál), puli kili (tygr a jiné šelmy, namak vamak (sůl a jiné věci k dochucení jídla).

Tamilská věta: Ačinjar vakuppu-k-kul nulaintár. „učitel přišel do školy“

Učitel škola+tato+do vejít+min čas (3. os. sg)

Rozdělení: severozápadní: bráhujština v Pákistánu, ovlivněná urdštinou a balúčštinou, muslimové

Severovýchodní – kurukhí (oraónština), máltho – Bihár, Bengálsko

Střední: gadabština, kolamština – Ándhrapradéš, Urísa

Jihovýchodní: telugština (největší drávidský jazyk), Góndština - Ándhrapradéš

Jižní: tamilština, kannadština, tuluština, malajalámština, jazyky Modrých hor - soužití rolníků Badagů, lovců-sběračů Irulů a Kurubů a dobytkařů Tódů

Drávidská slova v češtině: karí, pepř, mango

தமிழ்

Altajské jazyky

Dřív se předpokládal vztah k uralským jazykům (harmonie samohlásek, slovní zásoba, dnes se spojují s japonštinou a korejštinou (širší altajská rodina).

Jádro rodiny má 348 milionů mluvčích, s japonštinou a korejštinou 558 milionů aglutinační, nemají tóny. Harmonie samohlásek: ve slově se smí setkat jen přední (e, i) nebo zadní (a, o, u) samohlásky, víc variant přípon: turecky at „kůň“ – atlar „koně“ / it „pes“ – itlir „psi“, při skloňování: ev „dům“ – evden „z domu“ / oda „pokoj“ – odadan „z pokoje“. V plurálu ev-ler den / oda-lar-dan.

Hodně se používají příčestí, např. şehire giden tren „město-do jedoucí vlak“

Jádro rodiny: turkické jazyky: (turečtina, kazaština, tatarština, ujgurština, jakutština)

Mongolské jazyky (mongolština, burjatština, kalmyčtina)

Tunguzské jazyky (evenkština, mandžuština) a korejština

Japonština – směs altajských (gramatika) a austronéských (část slovní zásoby) vlivů, spíš analytická,

Pády pomocí záložek, např. umi no sakana „moře 2- pád ryba = mořská ryba.

Písma – turkické (latinka, azbuka, arabské písmo), mongolské (mongolské písmo, azbuka)

Korejština – čínské znaky (hanča) + domácí hlásková abeceda (hangul, 40 znaků)

Japonština – čínské znaky (kandži) + domácí slabičné abecedy (hiragana a katakana, 47 znaků)

většina znaků má dva způsoby čtení. Sinojaponské / sinokrojské, tj. napodobení čínské výslovnosti

Domácí, "překlad" do japonské či korejské výslovnosti.

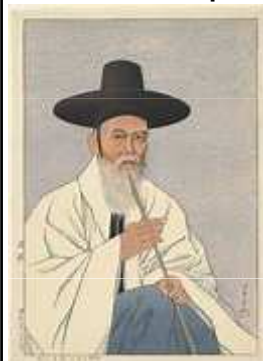
上 nahoře, nad, bůh - sinojaponsky: džó, japonsky: kami, 剣 meč, sinojaponsky: ken, japonsky: tači

Také číslovky jsou sinojaponské / sinokorejské + domácí

Zdvořilost pomocí afixů, korejsky: handa „děláš“- hanmnida „vy ráčíte dělat“, japonsky: ota „táta“ – ota-san „vážený otec“, suru „děláš“, nasaru „ráčíš dělat“, itasu „tato nehodná osoba dělá“

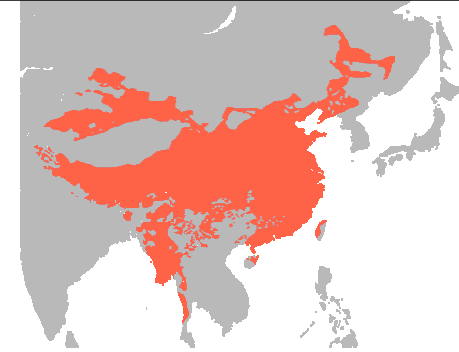
Počítání s klasifikátory: korejsky - gojang sam mari „kočka tři zvířata“, khal sam čaru „nuž tři věci“

japonsky – gakusei san nin „studenti tři lidé“, haši nin pon „hůlka tři věci“

Sino-tibetské jazyky

Druhá největší jazyková rodina svět, 1,3 miliardy mluvčích (1,17 miliardy čínština) analytického typu, gramatiku určuje slovosledu a částice, v čínštině slova jednoslabičná (co slovo to morfém), v tibetobarmských jazycích i víceslabičná. Většinou tonální, tóny v čínštině: 妈, ma s rovným tónem „matka“, 麻, ma s vysokým stoupavým tónem „konopí“, 马, ma s klesavým tónem „kůň“, 骂, ma s nízkým stoupavým tónem „vynadat“

(mandarínská čínština má 4 tóny, kantonská 6).

Čínské znaky (od roku 1300 př. n. l.) znak má dvě části fonetikum (výslovnost) a radikál (význam)

Běžně se užívá necelých 6000 znaků, pinyin – fonetický přepis do latinky

I v čínštině se počítá s klasifikátory: san ke süe-šeng „tři člověk student“, san ží mao „tři zvíře kočka“

Tibeto-barmské jazyky mají slabičná písmena indického původu, některé užívají i latinku

Tibetština užívá přípony pro plurál (dzo-dag „býci“) i vyjádření času a způsobu sloves, ale jen dva tóny

Velký rozdíl psané (uchovává stav v 7. stol.) a mluvené tibetštiny, např. „osm“ se píše brgiad a čte giä.

Rozdělení: Čínské: dialekty čínštiny (mandarínská, kantonská, hakka, wu (Šanghaj), xiang, kan, min-nan)

Pajština – menšinový jazyk v jižní Číně (Jün-nan)

Tibeto-barmské: Tibetské (tibetština, dzongkha (bhútánština), sikkimština) Tibet, Nepál, Bhútán,

Himálajské (lepča, kirátština, nevárština) Nepál, severovýchodní Indie

Bodo-garoské (bodo, garo, meitei, mizo, mikir, nágské jazyky) východní Indie

Kačjinské (džingpo neboli kačjinština) severní Myanmar

Siangské (mišmijština, siangština) severovýchodní Indie (Arunačálpradéš)

Tangutské (severní a jižní čchiangština, vymřelá tangutština) – jihozápadní Čína

Nungské (nungština, derungština) – pohraničí Číny a Myanmaru, v horách

Barmské (barmština, ištiny, nasijština, lisuština, loloština) – Myanmar, jižní Čína

Karenština – jižní Myanmar, západní Thajsko – ovlivněná jazyky thai.kadai

Thajsko-kadajské jazyky

Důležitá rodina jihovýchodní Asie, 78 milionů mluvčích, především v Thajsku, Laosu a jižní Číně. Analytické, tonální jazyky (6-8 tónů), typově podobné sino-tibetským, ale příbuzné austroasijským a hmong-mienským. Slova bývají víceslabičná. Slovosled je podmět-sloveso-předmět, tak jako v této thajské větě: *Khau pai kin kháo* „Jde si dát rýži / Jde se najísti“

On jít jíst rýže. (vedle neutrálního *kin* „jíst“ existuje i *khau* „dát“, *khau* „cpát se“, zdvořilé *raprat than* „ráčit jíst“, *khau* „jíst (o duchovních)“ a *khau* „jíst (o králi)“)

Rozdělení: kadajské (např. *kra* (kadai), *piao*, *lakkia*) – jižní Čína, severní Vietnam
hlaiské (např. *hlaiština*) – čínský ostrov Hai-nan
severothajské (např. *čunagština*) – jihovýchodní Čína
středothajské (např. *tayština*) – severní Vietnam a Laos
jihothajské (*thajština*, *laoština*, *šanština*) – Thajsko, Laos, východ Myanmaru

Hmong-mienské jazyky

7 milionů mluvčích v horách jižní a střední Číny, Vietnamu a Laosu, příbuzná thajsko-kadajské rodině. Analytické, tonální (6-12 tónů), jednoslabičná slova, při počítání užívají klasifikátory.

Hmongská věta: *Kur noch mor ñug loum* „Snědl jsem rýži s masem“

Já jíst rýže maso min. čas.

Čtyři jazyky: *hmong* (miao), *hmu*, *šen* a *mien* (jao)

V jižní Číně a severním Vietnamu často žijí mluvčí různých jazyků, Hmongové obývají nejvyšší části hor, pěstují proso a kukuřici, níž se drží Mienové a thajsko-kadajské národy a v nížině Číňané nebo Vietové. Za války ve Vietnamu bojovali Hmongové na straně Američanů, a po vítězství vietnamských komunistů jich proto hodně emigrovalo do USA.

Austroasijské jazyky

jihovýchodní Asie (austro „jižní“+asijské, místy je vytlačily tibeto-barmské a thajské národy 100 milionů mluvčích od východu Indie po Vietnam. Jazyky jsou buď aglutinační (mundské, khmerština) – užívají vpony (infixy) nebo analytické (vietnamština), některé mají tóny, mají hodně samohlásek (10-12). Khmérské vpony: s'át „hezký“ – s-am-'át „zdobit“, krup „plný“ – kr-um-up „naplnit“, dae „jít“ – d-amn-ae „procházka“, čie „věřit“ – č-umn-ie „důvěra“.

Khmérská věta: Srej nuh s'át ne.

vietnamská věta: Cô gái này đẹp quá.

Dívka tato hezký velmi.

Žena dívka tato hezký velmi.

Rozdělení: mundské (santálština, mundština, sorština, korkuština) východní oblasti Indie

Mon-khmérské: khmérština v Kambodži, bahnarština ve Vietnamu, monština v Myanmaru a Thajsku

Khásí-khmuské: khásí ve východní Indii (Méghalaj), palaung v Myanmaru, khmu v Laosu

Aslijské: (džahajština, senojština, batekština) – lovci sběrači džunglí v Malajsii

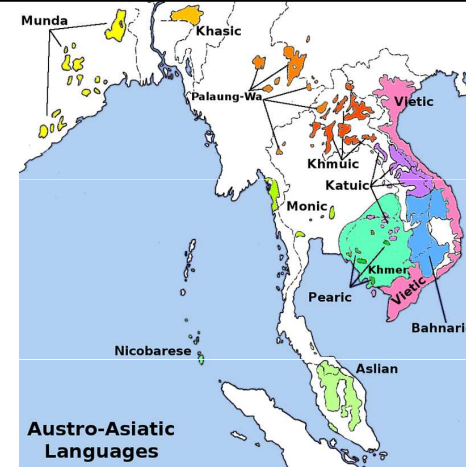
Vietské: (vietnamština, muong, kuoi) – Vietnam, východní Laos a Kambodža

Nikobarské: (karština, sambelongština) Nikobarské ostrovy severně od Sumatry

Nihálština: rozšířena v jihozápadní Indii (Maharáštra, mezi zloději, handlíři - argot

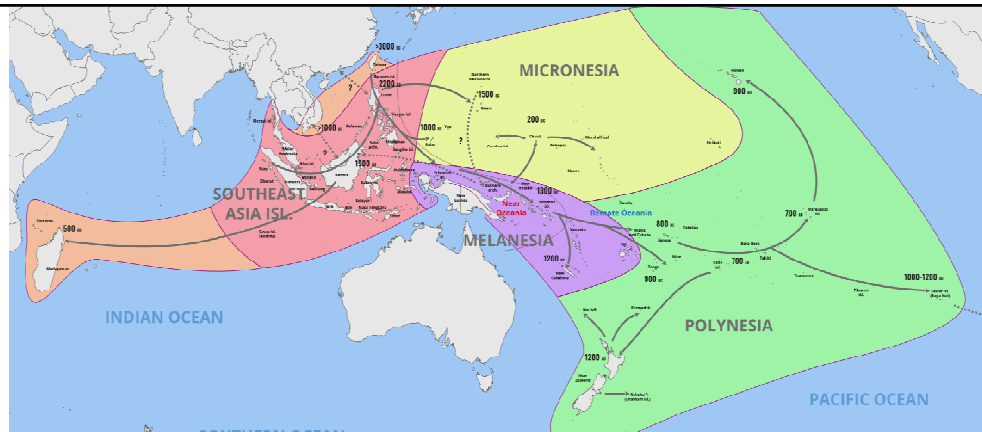
Andamanské jazyky

Jen 700 mluvčích na Andamanských ostrovech v Bengálském zálivu, lovci a sběrači velmi tmavé pleti, měří jen 110-136 cm (nejmenší lidé světa). Jazyky aglutinační (předpony), mají málo souhlásek (často chybí sykavky), sloveso na konci věty, málo číslovek (jeden, dva, moc) Čtyři jazyky: ariotský na pobřeží Velkého Andamanu: 30 lidí (vymřeli na zavlečené nemoci), džaravský ve vnitrozemí Velkého Andamanu: 400 lidí a blízký ongeský: 120 lidí na Malém Andamanu a sentinelština na ostrově North Sentinel, neznámý počet mluvčích, kteří odmítají styk s cizinci, ještě roku 2018 zabili misionáře . Indická vláda zakázala vstup cizích lidí.

Austronéské jazyky

350 milionů mluvčích, 930 jazyků, spíš analytické (někdy mají předpony, např. malajsky anak „dítě“ – beranak „porodit“), časté je zdvojování (reduplikace) vyjadřuje plurál, např. anak anak „děti“ a opakovaný děj, malajsky džalan džalan „chodit sem a tam“. Dvojí „my“ jako v drávidských jazycích, přídavné jméno stojí za podstatným: rumah besat „dům velký“, počítání s klasifikátory: tiga orang anak „tři lidé děti“, tiga ekor babi „tři zvířata prasata“

.Věta malajská: Saja makan ikan. Tagalská: Kumakain ako isda. Maorská: E kai ika. „Já jím rybu.“

Já jíst ryba

1. os.+jíst já ryba

já jíst ryba

Austronésané pocházejí z Tchaj-wanu a jižní Číny, od 3. tis. př. n. l. osídlili Indonésii, Filipíny, pak se šířili na východ do Melanésie (zde se mísili s papuánskými kmeny), Polynésie a Mikronésie. Plavci z Bornea a Sumatry pluli na západ a osídlili Madagaskar. Navigace pomocí hvězd a mořských proudů

dělení: formosanské: (amis, rukai, tsou, atayal, paiwan) – původní obyvatelé Tchaj-wanu

malajsko-polynéské: sulu-filipínské: (např. cebuánština, tagalština, ilokanština) Filipíny

malajské: (malajština, batačtina, minangkabau) Malajsie, Sumatra

čamské (čamština, zaraština) jižní Vietnam, Kambodža

sundské (jávština, sundština, baliština, bugis, toradža) Jáva, Sundy, Sulawesi

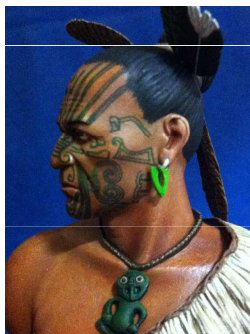
dajacké (dajačtina, ibanština, barito, malgština) – Borneo, Madagaskar

melanéské (motu, tolajština, roviana, nguna, fidžijština,) - Melanésie

mikronéské (čamorština, palauština, kiribatština) - Mikronésie

polynéské (samojština, maorština, havajština) – Polynésie, Nový Zéland

Polynéské jazyky mají nejméně hlásek 6-8 souhlásek, jen otevřené slabiky

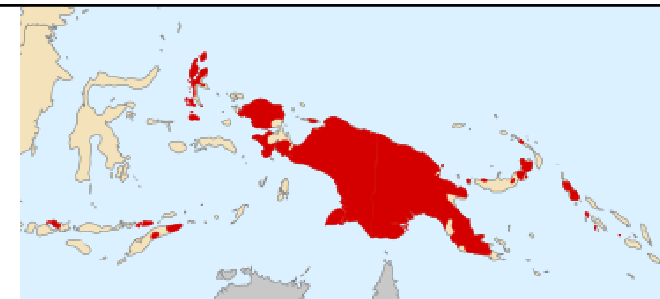

Papuánské jazyky

Nejde o jazykovou rodinu, ale fýlu složenou z čtyř rodin a několika izolovaných jazyků, asi 3 miliony mluvčích a 780 jazyků na Nové Guinei a okolních ostrovech.

Papuánci tu žijí už 40.000 let, daleko dříve než sem přišli Austronésané.

Nová Guinea: druhý největší ostrov světa, západní část patří Indonésii, východní část s přilehlými ostrovy je samostatná republika Papua Nová Guinea

Papuánci žijí v rodové či kmenové společnosti, kamenné a bambusové nástroje, chovají prasata, pěstují batáty, kokosové palmy, banány, ságo. dříve časté boje mezi kmeny a kanibalismus (také v Melanésii).

Jazyky často velmi malé. Většinou mají tóny, málo souhlásek, sloveso na konci věty, časté jsou ergativní věty, jako zde příklady z jazyka enga (přísudek se v čísle a osobě shoduje s předmětem, ne s podmětem)

Akáli epelyá-mo. „Muž přichází“ nepřechodná Akáli-mé mená dóko piá-pe. „Muž ulovil divoké prase“ přechodná muž tento přijít+průběh muž+erg. prase (nom) toto ulovit+min. čas

Jejich výzkum začal v 19. stol., ruský cestovatel Nikolaj Miklucho-Maklaj sestavil první slovníky tří jazyků.

Slovní tabu – slovo, které se nesmí vyslovit, musí se opsat Tabu je jméno zemřelého, jméno tchána a tchyně (kmen Jimas), název zvířete, které chceme ulovit. U kmene Kewa dostal muž po svatbě nové jméno, jeho původní jméno bylo tabu. Člověk, který porušil tabu, byl potrestán (vyhnán, u kmene Asmat sněden).

Kmen Kalam má tabuovou řeč pro riskantní situace (lov kasuára – nebezpečný pták, sběr ovoce, co se rychle kazí)

Rozdělení: trans-novovogvinejské jazyky (např. asmat, kiwai, enga, dani, huli) – většina Nové Guiney

Severozápadní (tobelo, meyah) – severozápad Nové Guiney, ostrovy Halmahera, Tidore

Jazyky Sepik-Ramu (např. jatmul, abelam) – na severu a severovýchodě Nové Guiney

Jazyky z Torriceliho hor (např. arapeš) – malá skupina na severu Nové Guiney

Východopapuánské (např. baining, kuot, rotokas)- Nová Británie, Šalomounovy ostrovy

izolované (např. nimboran, abinom) – hlavně na severu a severozápadě Nové Guiney

Smíšené (např. maisin) – jihovýchod Nové Guiney, mísí austronéské a papuánské prvky

Australské jazyky

Austrálci (Aboriginci) obývají Austrálii už 40.000 let. přišli z Asie v době ledové (hladina oceánu byla tehdy nižší), s nimi přišli do Austrálie psi dingové, Austrálců je 750.000 lidí, jen 43.000 mluví původními jazyky, ostatní jen anglicky. Austrálci byli lovci a sběrači, muži lovili, ženy sbíraly rostliny, hmyz, vajíčka, med. Loveckou zbraní byl bumerang a oštěp (vrhač wumera dodá vrhu větší švih). Uctívali mnoho duchů, hlavním byl Duhový had, který dával vodu a déšť.

Doba snů, kdy duchové svým sněním vytvářeli svět a dávali krajině i živým tvorům svou dnešní podobu. Na posvátných místech (hora Uluru) můžou lidé vstoupit do doby snů. S mýty souvisí i skalní malby a hudba (didgeridoo).

Dělení: pama-nyungské jazyky: (nynungar, warlpiri, arrente, piṯamṯaṯara) největší skupina, většina Austrálie kromě severozápadu (Arnhemské země). Užívají jen přípony, podstatná jména mají pády, ale ne rody. Většinou mají ergativní věty a tři čísla (i duál). Plurál se tvoří zdvojením, „děček“, bulgabulga „dědové“ nebo příponou: warlpirské ganda „žena“, gandabandṯi „ženy“. Tabuová řeč: např. pro obřad iniciace (přijetí chlapců mezi dospělé), v jazyce lardil na severovýchodě Austrálie existuje tabuový jazyk damin. Tabu vyslovit jméno mrtvého. Posunková řeč (užívají ji např. lovci).

Severozápadní jazyky: (např. tiwi, gunwinggu, ṅulṅul) – většinou užívají předpony a přípony nebo jen předpony mají 3-4 rody (mužský, ženský, stromy+jídlo a neživotný), některé z nich mají tóny.

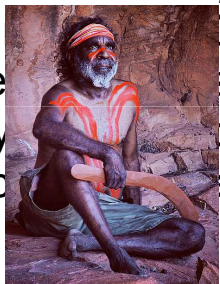
Tasmánské jazyky: prakticky vymřelé, po domorodém povstání proti Britům roku 1825 byli Tasmánci

na ostrov u pobřeží Tasmánie, kde jich většina pomřela na nemoci

ne mohli vrátit, jich bylo jen 300. Vymřely roku 1903, Asi 6-9 jazyků,

příbuzné pama-nynungským (málo informací). Od roku 1999

je směs různých tasmánských jazyků, nazývá se palawa kani.

Čukotsko-kamčatské jazyky

8.000 mluvčích, východní Sibiř (Čukotka a Kamčatka), tři živé jazyky: čukčský, korjacký (Čukotka) a itelmenský (Kamčatka). Jazyky aglutinační, mají přípony a poměrně málo hlásek, ergativní věty.

Čukčská věta: Gym-yk varki-n koganu, „Mnou vlastní se sob“ = „Já mám soba“
já+ergativ mít-+. os. sob (nominativ)

Eskymácko-aleutské jazyky

Rozšířená od Čukotky přes Aljašku a sever Kanady do Grónska, 110.000 mluvčích, do Ameriky přišli před 6-4.000 lety, do Grónska před 2.000 lety. Čtyři jazyky: aleutský, jupitský, inuitský a grónský, každý má několik dialektů. Jazyky jsou polysyntetické, užívají přípony, věta = jedno dlouhé slovo: Angeriar-niar-aluar-punga „I přesto se chci vrátit.“

Vrátit se+chtít+ačkoli+já.

Přechodné věty ergativní: Anguti-p qimiq neri-si-vaa. „Mužem se pes krmí.“
muž+ergativ pes jíst+cauzativum+3. os.

Dené-jenisejské jazyky

Jediná jazyková rodina indiánských jazyků, zastoupená mimo Ameriku, 200.000 mluvčích. Jazyky jsou tonální, užívají předpony, některé mají prvky flexe. Nosové samohlásky.

Navažské věty: Kin á-šléh „Postavil jsem dům“ Kin á--daa-šléh „Postavil jsem domy“
Dům . os.+postavit Dům 1. os.+plurál+postavit

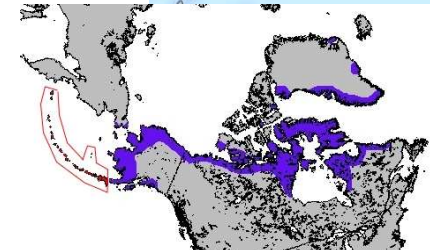
Slovesa se liší podle předmětu, navažsky „podej“: niljool (syké věci)/ nítính (dlouhou věc)

Rozdělení: Jenisejské jazyky (ketština) – střední Sibiř, povodí řeky Jeniseje

Tlingitština – jazyk indiánů z pobřeží Aljašky

Denéské jazyky – severní (čipevjan, dogrib, gwičin) – Aljaška, západ Kanady
- jižní (apačština, navažština) – Arizona, Nové Mexiko

Navažština se uplatnila za 2. světové války v americké armádě jako kódovací jazyk (místo šifry)

Amerindiánské jazyky

Patří sem všechny jazyky původních obyvatel Ameriky mimo eskymácko-aleutské a dené-jenisejské, více než 40 jazykových rodin, 23 milionů mluvčích.

V Severní Americe rozeznáváme dvě velké fýly a několik menších rodin.

Makro-algonkinská fýla: rozšířena na východě Kanady a USA od Labradoru po

Floridu a Louisianu, také prerie na středozápadě USA

Jazyky spíš polysyntetické, většinou nemají tóny a rozlišují čtvrtou osobu (obviativ)

Šajenská věta: ná-h-něseh-atse-me „umyli jsme si ústa“

Já+min. čas+mýt+ústa+plurál

Rozdělení: Algonkinské jazyky (odžibvejština, delavarština, šajenština) – severovýchod Ameriky mimo okolí Velkých jezer), prerie středozápadu a západu USA

Maskogiské jazyky (čoktóstina, seminolština) – Florida, Alabama, Louisiana, po roce 1830 vysídleni do Oklahomy, stavitelé chrámových mohyl (kmen Načéz)

Makro-súská fýla: na preriích západu a středozápadu USA, v oblasti Velkých jezer a na jihovýchodě USA.

Jazyky spíš analytické (jména nerozlišují číslo ani pád), přechodná slovesa přibírají afixy osoby

podmětu i předmětu, často mají nosové samohlásky, některé mají tóny, sloveso na konci věty.

Lakotská věta: Mathó wan whičá wan khu-wá-pi „Medvěd honí nějaké muže“

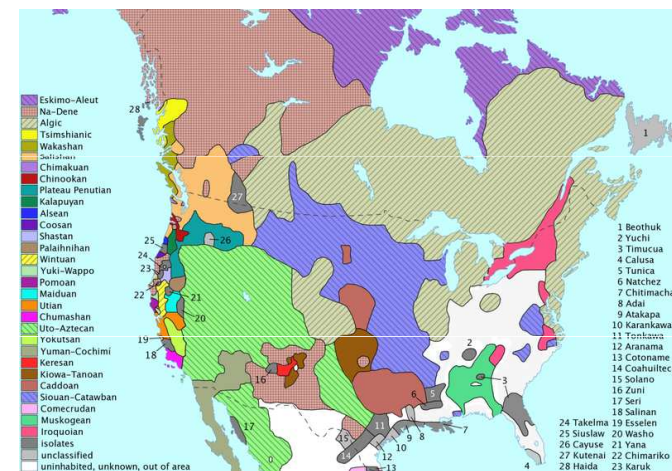
Medvěd nějaký muž nějaký honit-on-je.

Rozdělení: Súské (siouxké) jazyky (lakotština, absáročtina, assiniboinština) – prerie a pláne

Kaddoské jazyky (póniština, kaddoština) povodí Missouri a Mississippi, tonální

Kereština – jazyk v několika pueblech v Novém Mexiku

Irokézské jazyky (mohawština, čerokí) – kolem Velkých jezer a na jihovýchodě USA

Menší jazykové rodiny na západě: Penutijská – (činukština, nez-persé, miwok, maidu) roztroušena od západní Kanady po Kalifornii, jazyky mají hodně pádů, složitá fonologii

Sališská – Britská Kolumbie a stát Washington, užívají reduplikaci (zdvojování) slov a morfémů, obtížná fonetika, slova bez samohlásek

Wakašská – pobřeží Britské Kolumbie, slovesa nerozlišují čas ani číslo, ale např. uvčí svědkem děje, např. jazyk kwakiutl

Hokaská – (juma, seri, karuk) Kalifornie, Arizona, severní Mexiko
orfologie jednodušší než jmenná (pády)

Aztecko-tanoské jazyky: na jinozápadě USA (šoшонština, komančština, hopijština) a v Mexiku (pimština, jakijština, nahuatl – jazyk Aztéků a Toltéků), nahuatl užíval obrázkové písmo.

Jazyky jsou polysyntetické, užívají předpony, přípony a složená slova

Aztecká věta: O-ni-kuah in tlašcalli „Já jsem snědl tortillu.“

Min. čas.+já+jíst předmět tortilla.

Aztecká slova v Evropě: čokoláda, avokádo, tomato, kojot,

Oto-mangveské jazyky (zapotéčtina, mištéčtina, otomíjština) Mexiko, příbuzné aztécko-tanoským, užívají předpony a tóny (díky tomu hvízdavá řeč)

Makro-mayské jazyky: jih Mexika, Guatemala, aglutinační jazyky, většinou

nemají tóny, jména rozlišují určitost, ale nemají pády,

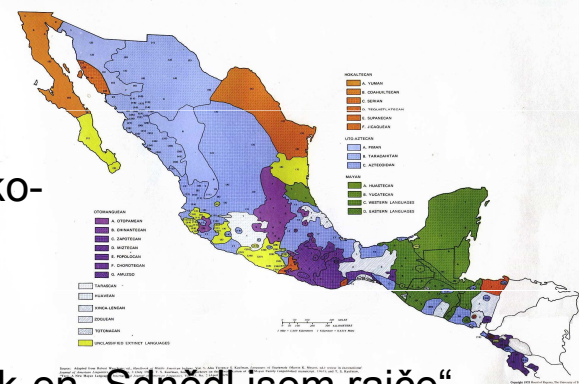
Sloveso na začátku, tak jako v této mayské větě: Hantik u paak-en „Sdnehl jsem rajče“

Sníst to rajče+já

Rozdělení: totonacko-sokéské jazyky (totonačtina, mišé, soké) – olmécká kultura

Mayské jazyky (mayština, kičéština, kakčikelština, kančobalština) . Yucatán, Guatemala

Mayské hieroglyfy – kombinovaly princip obrázkového a slabičného písma, matematika.

Makro-čibčaské jazyky: aglutinační, užívají přípony a záložky, nemají pády, slovesa

nerozlišují osobu, některé jsou ergativní (janomamo)

Středoamerické: (lenka, šinka, miskito) - Salvador, Nikaragua

Čibča: (vajmí, guna, kogi, muiska) - Panama, Kolumbie

Barbakojské (misak, tsačila) – jižní Kolumbie, Ekvádor

Janomamo, varao – Venezuela, severní Brazílie

Možná sem patřily i jazyky starověkých Močiků a Čimúů v Peru

Kečumaránské jazyky: Kečua (12 milionů mluvčích, Peru, Ekvádor, největší indiánský jazyk, byl to jazyk Inků), ajmara (2 miliony mluvčích v Bolívii).

Aglutinační jazyky, hodně přípon, jména mají 11 pádů

Kečuánská věta: Llama-čaj-ki-kuna iču-ta miča-nku „tvé malé lamy žerou trávu“

lama+malá+tvoje+plurál tráva+4. pád jíst+3 os. plurálu

Aravacké jazyky: až 40 jazyků, (např. wajú, ašánink, baniwa) v minulosti i Karibik, dnes

Venezuela, Brazílie, Guyana, pralesy na východě Peru. Většinou nemají tóny, užívají poměrně málo přípon, většinou rozlišují rody, ale ne pády

jazyky žé-tupí-karib: mají nosové samohlásky, užívají předpony i přípony, sloveso na konci věty, nemají rody ani pády, ale slovesa i jména vyjadřují čas: tupíjsky abá-rama „muž+bud čas.“ = „kluk“

Karinské jazyky (karib, embera) - u Karibského moře v Kolumbii, Venezuele, Guyaně, Surinamu

Žéské jazyky (kajapo, bororo, šavante) - v Brazílii jižně od Amazonky

Tupíjské jazyky (guaraní, tupí, mundurukú) – jižní Brazílie, Paraguay, sever Argentiny

Další jazyky Amazonie: šuárské, tukanoské, vitótské – Ekvádor, severní Peru, jižní Kolumbie, tonální jazyky

Izolované jazyky bez známých příbuzných: pirahá, tikuna, waorani...

Makro-panoské jazyky_ spíše analytické. V jižním Peru (šipibština), Chile a Argentině (mapučština, čonština)

Jazyky Ohňové země: alkalif a jámana – téměř vymřelé, užívaly duál a směrové přípony

